

Sastamala

Sastamalankadun varren asemakaavan muutoksen arkeologinen inventointi 2022

Hannu Poutiainen

Tilaaaja: Sastamalan kaupunki

Sisältö

Perustiedot	2
Kartat	3
Vanhoja karttoja	4
Inventointi.....	4
Maastotyö.....	5
Tulos	6
Lähteet	6
Kuvat.....	6

Kansikuva: Vanhaa maantien tielinjaa pellolla, koivujen välissä. Koilliseen.

Perustiedot

Alue: Asemakaava-alue, Sastamala. Tyrvään vanhasta kirkosta noin 2 km länteen, Rautaveden länsipään luoteisrannan tuntumassa. Alue on laajuudeltaan noin 4,5 ha.

Tarkoitus: Selvittää, rajata ja dokumentoida alueella sijaitsevat arkeologiset kohteet, keskittyen erityisesti historiallisen ajan Laidetien linjan jäännöksiin.

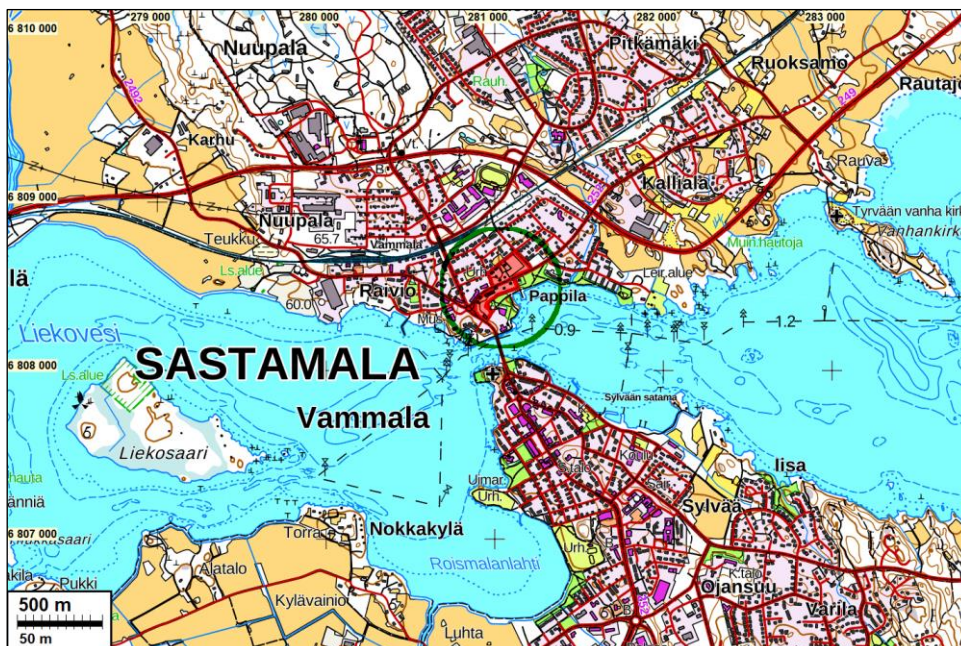
Maastotyö: 21.6.2022

Tilaaja: Sastamalan kaupunki

Tekijät: Mikrolitti Oy, Maastotyö: Hannu Poutiainen. Raportti: Hannu Poutiainen & Taika-Tuuli Kaivo

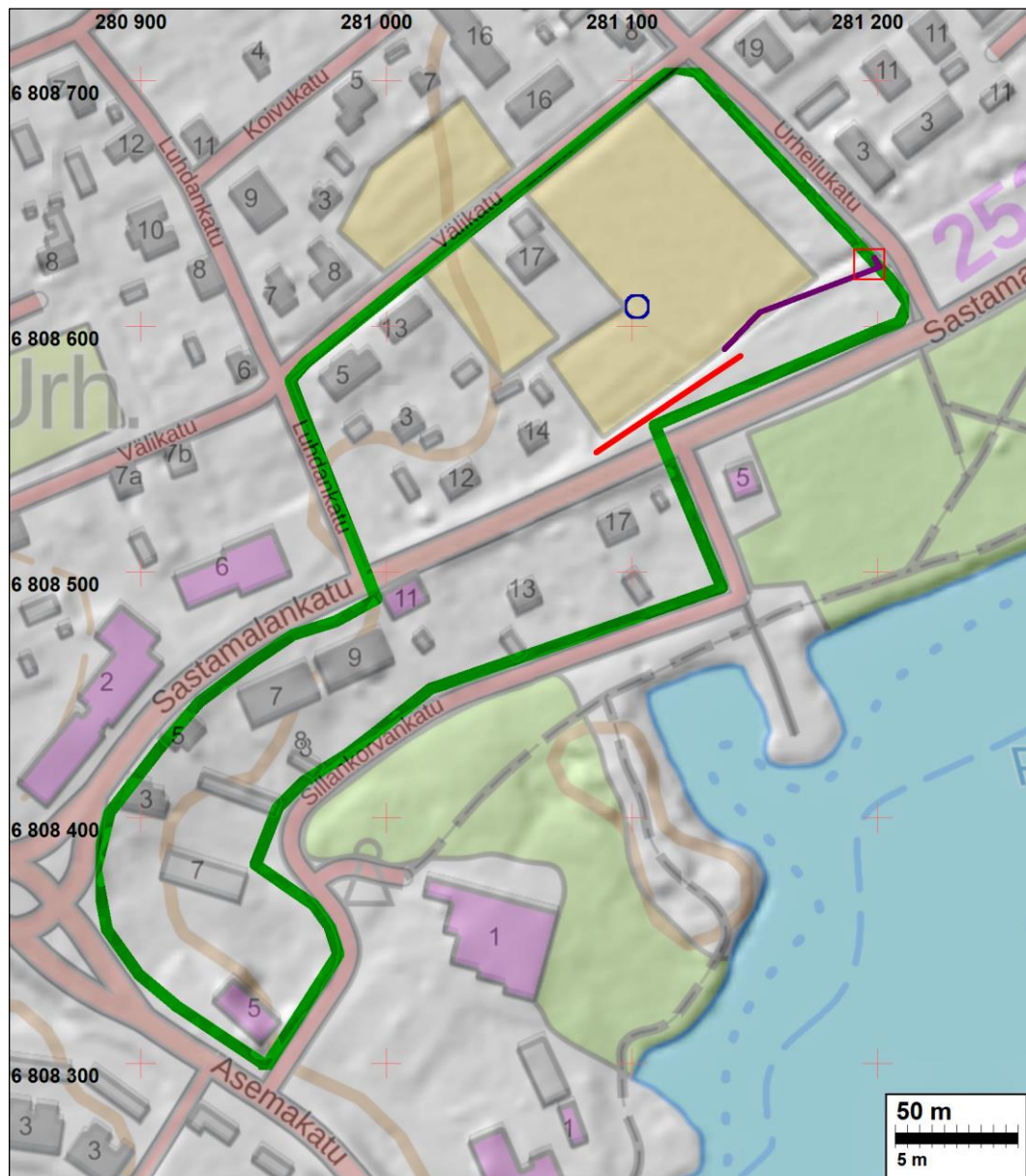
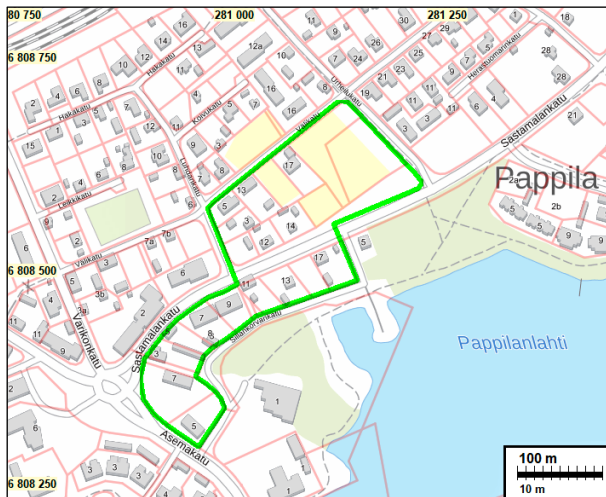
Tulos: Alueella havaittu vanha, käytöstä pois jäänyt maantie on osittain kokonaan tuhoutunut, osittain pelto-ojasta kaivettujen maakasojen alla. Koekuoppahavaintojen perusteella edes paremmin säilyneellä osalla ei ole vanhoja tiekerroksia. Maastohavaintojen sekä historiallisen ajan kartta-aineiston perusteella ei ole mahdollista todeta varmuudella, että kyseessä on historiallisen ajan Laidetien linja. Lousajan ja Pappilan kylien väliseltä vanhalta rajalinjalta ei havaittu rajamerkkejä. Muualtakaan kaava-alueelta ei havaittu muinaisjäännöksiä.

Muita tietoja: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN ja N2000 järjestelmissä. Kartat ja ilmakuvat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta 7/2022, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu 7/2022. Valokuvia ei ole talletettu viralliseen arkistoon, eikä niillä ole kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat digitaalisia, ja ne ovat tallessa Mikrolitti Oy:n palvelimella. Kuvaaja: H. Poutiainen

Inventoitu kaava-
alue on merkitty
kartalle

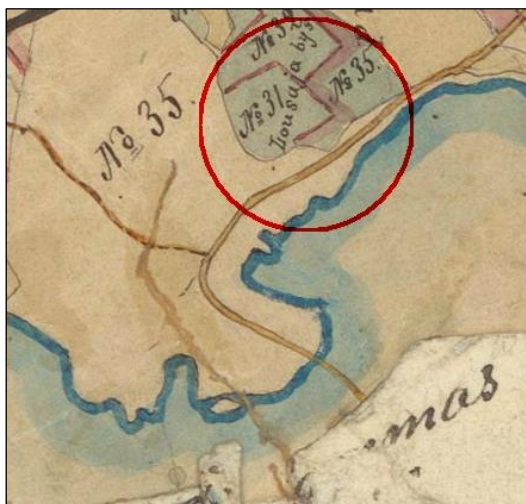
Kartat

Kaava-alue on kaikille kartoille rajattuna vihreällä. Alimpana olevalla kartalla olevien merkkien selitykset:

- vanha hylätty maantieosuus, jossa osittain kunnallistekniikan yhteydessä kaivettua ja kasattua maata.
- Ojan vierustaa kulkenut vanha maantieosuus, jossa paikoitellen tien päälle kasattua maata.
- Koekuoppa lähellä maantien koillispäättyä. ○ Rajalinjalla havaittu pieni kivi

Vanhoja karttoja

Ylävasen V. 1844 pitäjänkartta. Kartta on rajattu suunnilleen kaava-alueen mukaisesti. Kartalle on erikseen ympyröitynä osuus, jonka lähettyviltä löytyi rajaviivalta pieni kivi sekä vanhan maantien jäänteitä.

Yläoikea: V. 1907 Senaatinkartta. Tie kulkee kartalle samoilla kohdilla kuin pitäjänkartalla, nykyisen Sastamalankadun paikkeilla.

Alavasen: V. 1961 Peruskartta. Vanha maantie on Urheilukadun ja Sastamalankadun kulmauksessa kulkenut hieman pohjoisempaan kuin nykyinen Sastamalan katu. Rajankulku on nähtävissä myös peruskartalla. Kartalle kiven paikka on merkitty sinisellä ympyrällä.

Inventointi

Sastamalassa on suunnitteilla Sastamalankadun varren asemakaavan muutos. Pirkanmaan maakuntamuseo antoi hankkeesta lausunnon (25.02.2022, diar. 38/2022), jonka mukaan kaavahankealueella tuli tehdä arkeologinen inventointi, jossa selvitetään, rajataan ja dokumentoidaan alueella sijaitsevat arkeologiset kohteet, keskittyen erityisesti historiallisen ajan Laidetien linjan jäänöksiin. Sastamalan kaupunki tilasi tarkkuusinventoinnin Mikroliitti Oy:ltä. Tarkkuusinventoinnin teki Hannu Poutiainen 21.6.2022, työn kannalta hyvissä olosuhteissa.

Kaava-alue sijaitsee Tyrvään vanhasta kirkosta noin 2 km länteen, Vammaskosken paikkeilla Rautaveden (57,5 m mpy) länsipään luoteisrannan tuntumassa, korkeustason 60 m mpy molemmin puolen. Alue on laajuudeltaan noin 4,5 ha. Maasto alueella on lähes laakeaa, viettäen hyvin loivasti järvelle. Valtaosa kaava-alueesta on rakennettua. Siellä sijaitsee pientaloja ja niiden pienialaisia tontteja, joita rajaavat kadut. Ainoastaan kaava-alueen koillisosassa on pieni rakentamaton osuus, jossa sijaitsee peltoa ja pari kapeaa metsäkaistaletta Sastamalankadun, Välikadun ja Urheilukadun rajaamalla alueella. Maaperän luontainen pintamaa-aines alueella vaihtelee savesta hiekkamoreeniin. Täysin koskemattomaa pintamaa-ainesta ei ole alueella käytännössä lainkaan.

Alueelta ei tunneta entuudestaan muinaisjäänöksiä. Lähin tunnettu kiinteä muinaisjäänös, Tyrvää *Vanha pappila* (mj. rek. 1000024577) sijaitsee Sastamalankadun varressa, noin 200 m kaava-alueesta koilliseen. Pirkanmaan maakuntamuseo oli lausunnossaan erityisen kiinnostunut kaava-

alueella ja sen vieressä kulkevan historiallisen ajan Laidetien linjasta, jota nykyinen Sastamalankatu osin noudattaa. Lausunnossa tielinjasta todetaan seuraavaa: *”Kyseessä on Tampereelta Tyrvään kautta Huittisiin johtanut ja edelleen Ulvilaan sekä Turkuun haarautunut tie, joka on ollut Pirkanmaan alueen keskiaikaisista pääteistä vanhin ja tärkein; yleiseksi tieksi sitä on kutsuttu jo 1400-luvulla. (--) Kaavamuutosalueen koillisosassa historiallinen tielinja on jäänyt käytöstä vuosien 1956–1976 välillä, mutta erottuu edelleen korkeusmallissa sekä ilmakuvissa.”*

Ennen maastotyötä tarkasteltiin aluetta kuvaavaa maastokarttaa, Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineistosta laadittua maastomallia sekä historiallisen ajan kartta-aineistoa. V. 1844 pitäjänkartalla sekä v. 1917 senaatinkartalla kaava-alue on valtaosin peltoa ja niittyä. Maantie kulkee nykyisen Sastamalankadun paikkeilla. Vuoden 1961 peruskartalla alueen lounaisosassa on tiiviisti pientaloja, koillisosa on pääosin peltoa. Kartalta on nähtävissä, että vanha maantie on Urheilukadun ja Sastamalankadun kulmauksessa kulkenut hieman pohjoisempana kuin nykyinen Sastamalankatu. Kaava-alueella on lisäksi kulkenut Lousajan ja Pappilan kylien välinen raja, joka näkyy merkittynä pitäjänkartalle. Rajankulku on nähtävissä myös vuoden 1961 peruskartalla, joten sen paikannus maastotyötä varten oli helposti tehtävissä. Laserkeilausaineistosta laaditusta maastomallista ei havaittu mitään arkeologisesti potentiaalista.

Maastotyö

Inventointimenetelminä käytettiin koekuopitusta, maanäytekairausta, silmänvaraista havainnointia (mukaan lukien pintapoiminta) sekä metallinilmaisinsintää. Havainnot dokumentoitiin valokuvoin, muistiinpanoin ja paikannusmittauksin (Garmin 700 GPS). Maasto (myös pelto) oli inventointiajankohtana kauttaaltaan peitteistä. Muutamassa kohtaa Sastamalankadun varressa, vanhan maantien kohdalla, oli paljas maanpinta, koska paikalla oli hiljattain tehty kaivu- ja asennustöitä.

Vanha maantie seurailee osin Sastamalakadun luoteissyjää, osin pellon kaakkoisreunaa. Karttojen perusteella vanhaa maantietä oli kaava-alueella säilyneenä enintään noin 190 m matkalta, mutta maastossa todettiin, että tietä on jäljellä selvästi vähemmän. Tielinjan lounaispäästä lähtien on sen kohdalla kaivettu ja kasattu maata, hiljattain Sastamalankadun varressa tehtyjen kunnallisteknisten töiden yhteydessä. Kaiveltu osuus kattaa noin 70 m matkan Sastamalankadun reunasta pellonkulmauksen kohdalle. Sen jälkeen on syvän ojan reunustamaa peltoa noin 25 m matkalla, kunnes vanha maantie alkaa kapeana soirona. Paikalla on näkyvissä vanhaa tasaista tiepintaa, joko asfalttia tai öljysoraa. Pellon liepeillä vanha maantie on säilynyt kohtuullisesti. Syvän pelto-ojan kaivussa on tien päälle kasattu maata enimmillään 0,2–0,5 m paksuudelta ja 2 m leveydeltä. Kasattua maa-ainesta on kaikkiaan noin 60 m matkalla, eli käytännössä Urheilukadulle saakka. Maantien parhaiten säilynyt osa kaava-alueen koillispuolella, Urheilukadun lounaispuolella. Maantien leveyttä ei ollut mahdollista tarkoin määrittää ja mitata. Enimmäisleveys voi kyseisellä paikalla olla noin 8 m, eli tien kaakkoispuolen pellonreunasta luoteispuolen ojanreunaan.

Kaava-alueen koillisosaan kaivettiin tien kohdille yksi koekuoppa (N 6808625 E 281197, 40 x 40 x 60 cm). Kuopan maa-aines oli valtaosin erittäin kovaa ja hyvin hankalasti lapiolla kaivettavissa. Ylinnä oli löyhä humuskerros (7 cm), jonka alta paljastui lähes kivikova pikkukivinen harmaa sora (7 cm). Sen alla oli ohut kerros (1 cm) kovaa soraa. Seuraava, selvästi paksumpi (16 cm) kerros, oli hyvin kova ja pikkukivien kanssa tiiviiksi pakkautunut. Alin tiekerros oli paksuin (28 cm), vähemmän kivinen mutta edelleen kova. Pohjalta paljastui luontaiselta vaikuttava kellertävä hiekka-moreenikerros (2 cm). Koekuopassa havaitut maantien perustamis- ja ylläpitokerrokset ovat tyyppillisiä modernin ajan maanteille. Yhden kohdan öljysora- tai asfalttipinta viittaa siihen, että tie on saattanut olla jopa kestopäällystetty ennen kuin se on jäänyt pois käytöstä.

Täysin säilynyttä vanhaa maantietä kaava-alueella ei ole lainkaan. Koekuopasta tehtyjen havaintojen perusteella tielinjalla ei myöskään ole historiallisen ajan (keskiajan, uuden ajan alkupuolen)

maantien perustamis-, ylläpito- ja käyttökerroksia. Koekuopan maakerrosten perusteella arvioituna maantie on modernilla ajalla perustettu luontaiseen perusmaahan saakka.

Lousajan ja Pappilan kylien välisestä vanhasta rajalinjasta tarkastettiin sen kaava-alueella oleva osuus kulkemalla maastossa ja tekemällä silmänvaraisia havaintoja. Missään kohdassa rajalla ei näkynyt historiallista rajamerkkiä. Yhdessä kohdassa (N 6808607 E 281099) on rajalla vajaan metrin kokoinen, pieni ja vaatimaton kivi. Tällainen kivi ei ole mitenkään tyypillinen rajamerkki vanhoille rajoille. Toki sillä on voitu merkitä rajankulkua esimerkiksi tonttirajalla, mutta siinä ei ole mitään merkintöjä ja se sijaitsee kaiken lisäksi nykyisen tonttirajan kohdalla.

Vanhan tielinjan ja rajalinjan lisäksi koko muu kaava-alue kierrettiin maastossa, jolloin todettiin, että alue on kokonaan rakennettu, lukuun ottamatta edellä mainittua peltoa ja metsäkaistaleita.

Tulos

Kaava-alueella kulkeva, vanha, käytöstä pois jäänyt maantie tarkastettiin. Osa tiestä on tuhoutunut kokonaan, osa on pelto-ojasta kaivettujen maakasojen alla. Koekuoppahavaintojen perusteella edes paremmin säilyneellä osalla ei ole vanhoja tiekerroksia, vaan havaitut kerrokset ovat tyypillisiä moderneille maanteille. Ei ole myöskään mitään varmuutta siitä, että keski- ja uuden ajan alkupuolen Laidetie on kulkenut juuri tämän maantien kohdalla, eikä asiaa ole mahdollista arvioida riittävän tarkasti vanhimman kartta-aineiston tai topografian pohjalta. Kaava-alueella kulkeva Lousajan ja Pappilan kylien välinen vanha rajalinja tarkastettiin, historiallisia rajamerkkejä ei havaittu. Muualtakaan kaava-alueelta ei havaittu muinaisjäännöistä.

4.7.2022

Hannu Poutiainen
Mikroliitti Oy

Lähteet

Peruskartta 1961. 2121 07 Vammala. Maanmittauslaitos.
Senaatin kartta. 1907. Rivi 18, lehti 19. Maanmittauslaitos.
Pitäjänskartta, 1844. 2121 07 Kiiikka.

Kuvat

Vasemmalla: Kaava-alueella olevaa vanhaa tielinjaa sen lounaisosassa. Paikalla on hiljattain tehty kunnallisteknisiä töitä, kaivettu ja tasoitettu maa-ainesta. Koilliseen. *Oikealla:* Pellon jälkeen vanha maantie jatkuu kohti koillista kapeana soirona pelto-ojan varressa. Koilliseen.

Koekuoppa vanhalla maantiellä.

Seinämässä näkyy muutamia tiekerroksia, jotka kaikki ovat tyypillisiä modernin ajan maanteille.

Pienuhkö kivi rajalinjalla (kairan vieressä) nykyisellä tonttirajalla.
Taustalla kaava-alueella olevaa peltoa. Lounaaseen.